

Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság egyik szakosztályában folyó munkában. Az adatgyűjtés a 10–14 éves kor keretében mozog és problémája: mennyiben felel meg a tanterv követelménye az életkorok adottságainak. A gyakorlati tapasztalatokból szerzett előzetes anyaggyűjtés csak kiindulásul szolgál ahhoz, hogy a legtöbb oldalról megtámadott tanítási területen, rendszeres, pszichológusok által megszerkesztett és végzett adatgyűjtés induljon a feltevések igazolására, vagy elvetésére.

Dr. Domokos Lászlóné

Lélekfejlődéstani szempontok értékesítése az idegen nyelvek tanításában

Először is azt a kérdést vetem fel, melyik a nyelvtanulás igazi módszere? A közvetlen, »intuitív«, amikor a nyelvi forma a tanulóra ösztönösen tapad vagy pedig a nyelvtani szabályok alapján konstruáló módszer, amikor a tanítás tengelyében a mondatok tudatos szerkesztése áll?

Az az érzésem, hogy itt nem lehet általánosítani. A két határpont között az alkalmazható módszereknek számtalan variációja adódik. Hogy melyik tanítási eljárás a célravezető, két körülménytől függ. A »nyelv«-től, amelyet tanítok, s a felvevő »alany«-tól, a tanulótól, annak általános és egyéni lelki dispoziációjától.

Beszélünk élő és holt nyelvek tanítási módszeréről. Általánosan kialakult vélemény, hogy az élő nyelvek inkább a közvetlen, intuitív, a holt nyelvek inkább a tudatosan konstruáló módszer szerint taníthatók. Ez nagy általánosságban igaz. De ha pontosabban gondoljuk el a dolgot, azt találjuk, hogy azok az élő nyelvek, melyek a nyelvtanítás problémáját képezik, maguk is a nyelvfejlődés különböző stádiumában vannak.

Kontrasztképpen áll előttem a magyar s a francia nyelv fejlődési stádiumának különbsége.

A magyar nyelv fiatalabb, kötetlenebb. Kifejezéseiben több lehetőség, mondat szerkesztésében kevesebb következetesség és konvenció. Szabad, szabályokba nem foglalható, inverziók mindenütt. Nem lehet konstruktív úton elsajátítani, mert nincsenek kész formái. Belső törvényeit dinamikája teremti meg. Lényeges elemei az erő s a kötetlen ritmusok. A benne élő vitalitás nem kényszeríthető Nyugatra kész, kifáradt, elhasznált formáiba.

A *francia nyelv* régi kultúra patinás öröksége, messze tradíciók »gyűjtőmedencéje«. Minden kifejezés mögött érzések, gondolatok túlfinomult formái s gazdag árnyalati különbségek. De az érzéseken és gondolatokon bizonyos eljátszottság érzik. A kifejezés sokszor dialektika és nem az érzések takarója. Másutt a gondolat életszerűsége megszűnt, tartalma absztrakttá merevült. Ennek megfelelően a mondatszerkesztés formája is állandósult, többnyire konvencionálisan szabályos. S a gondolat szinte matematikai biztonsággal sikklik bele a logikai törvények által megszabott kész formákba.

Igen érdekes a *német nyelv* helye a sorozatban, mely megkötöttség tekintetében a kettő között áll. Nem annyira szabályosan konstruál, mint a francia s nem olyan gazdag inverziókban, mint a magyar. Látjuk tehát, hogy a nyelveknek vannak strukturális sajátosságai. Ezek a sajátosságok a tanításnál erősen előtérben állnak. Ezek határozzák meg azokat a tanítási módszereket, melyeknek segítségével az illető nyelv a legkönnyebben sajátítható el.

A másik tényező, ami szintén nagy fontosságú: a *felvevő alany*. Micsoda magatartást mutat a különböző nyelvekkel szemben a nyelvtanítás problémája, a gyermek? Első általános észrevételünk, hogy a gyermek a nyelvtanításra a különböző életkorokban különbözőképpen reagál. Vannak itt is gyümölcsöző és meddő korszakok. Ezen belül minden nyelvtanulási korszaknak megvan a maga megfelelő kezelési módja, megvannak a maga lélektani alapra fektetett nyelvtanítási módszerei.

Amit jelen alkalommal megállapítok, a budapesti Uj Iskola tanítási gyakorlatából merítem. Az iskola 19 éves multra tekint és 6—16 éves gyermekanyaggal (elemi és liceumi osztályokkal) rendelkezik jelenleg, (18.-ig építi ki osztályait). Az első elemitől kezdve a német mellett az angol is rendes tantárgy, így az idegennyelvi módszerek kipróbálására 10 évfolyamon belül széles skálájú alkalom adódik. Megfigyeléseim a német nyelv tanítása közben szerzett tapasztalatok eredményéről számolnak be.

Az Uj Iskola, melynek tanítási programja fejlődéstani alapra fektetett, minden életkorra vonatkozóan megállapította a gyermeki fejlődés struktúráját s ezzel kapcsolatban az életkorban foganatosítható tanítási eljárásokat. Alapvetésünkben Nagy László lélektani megállapításait követjük, ki »Az érdeklődés lélektanában körvonalozza a gyermeki fejlődés egymásra épülő korszakait.

Lélektani megfigyeléseink alapján a gyermeki nyelv fejlődésében a következő korszakok különböztethetők meg:

a) A beszédtanulás kezdő korától a 7—8 éves korig az *utánzás korát* éli a gyermek nyelve.

b) A 8—12 éves korig, a nyelvtanulás második zónáját, a *cselekvés* (akció) *nyelvének* nevezhetjük, sajátos tartalmánál és megnyilatkozási formájánál fogva.

c) A 13 éves kortól kezdve a gyermek a pubertaskori nagy érzelmi fellendülés következtében az *érzelmi nyelv* korát éli.

d) Az ifjúkor végén az érzelmek mozgalma elesitul. A logikus, leszűrődött kiegyensúlyozottság lép a dinamikus lendület helyébe. A nyelv az »ideák nyelve«, veszít vitalitásában, fejlődik a kifejezés pontosságában.

Lássuk ezeket a fejlődési fokozatokat külön-külön.

a) Az utánzás nyelve.

Minden korszaknak megvan a maga sajátos szerve s a maga különös erőssége. Ezeken keresztül lehet képességeit formálni.

A gyermek domináló készsége az első kimondott szótól a 7—8 éves korig az *utánzás*.

Ebben a korban a nyelvtanulás az utánzó ösztönre támaszkodik. A kisgyermek világában a nyelvnek nemcsak gondolati tartalma van. A kisgyermek nem érzi különállónak a beszéd elemeit, a szavakat s így nem fosztja meg azokat természetes zenéjüktől. Lélekben egységet alkot a szólamok zenei, formai és tartalmi képe. E kor a nyelvtanulás igazi kora. A hallott nyelv természetszerűen ragad rá a gyermekre, minden különösebb módszer nélkül. A gyermek utánzó képessége óriási. A beszélő szerve rövid úton idomul, utánzó kedve ismétlésre serkenti. A gyermek egy-egy nyelvi szólamot egészben fog meg, nagyszerű zenei lejtésben mechanikusan imitál.

Milyen legyen ebben a korban a nyelvtanulás?

A tanítás anyagának kiválasztásában dominál a zenei elemek gazdagsága. A gyermeknek csengi-bongja, pattogja az idegen nyelv ritmikus szólamait, mint egy érdekes és új melódiát. Gyakori ismétlésében öröme telik. Az új szólamok hamar megtapadnak, igaz, hogy a szókincs és mondattan járata szűkkörű, de biztos. A zenei lejtés a gyermek nagyszerű utánzó hajlamánál fogva kifogástalan, úgy, hogy pár hónap alatt bámulatos az eredmény. Ez a megtapadás, amilyen gyors, annyira nem biztos. A gyermek a régi kifejezést hamar cseréli fel újjal. A pár hónap alatt elsajátított idegen nyelv, ha a gyakorlásra nincs alkalom, épen ilyen hamar a feledésbe süllyed. A tanulás nem tekinthető elintézettnek, ha csak az utánzás korában nyílik alkalom az idegen nyelv elsajátítására.

b) A cselekvés nyelve.

Nagy törést mutat a nyelvtanulásban a 8—9 éves kor. A gyermek bámulatos utánzó képességét elveszti. Viszont igen jó az emlékezete. *Mivel helyettesíthető be az eddigi eljárás?* — Keresni kell a domináló funkciót! A 8—12 éves kor domináló funkciója a *cselekvés*. A gyermek kilép eddigi szubjektív világából, reális kapcsolatba óhajt lépni az őt környező dolgokkal.

Hatni akar rájuk, cselekedni, változást előidézni rajtuk. Mit vesz észre a környező világon? A mozgást, a történést.

A tárgyakon *cselekvéseket hajtunk végre* és azokat törté-
nés közben fejezzük ki. Az olvasmány anyaga az *esemény*, de
nem szárazon elmondva, lehetőleg játszva, mozgásban, dina-
mikus történetben. Itt nagyon fontos az *anyagkiválasztás kér-
dése*, melyet merőben elütőnek képzelek el a forgalomban lévő
tankönyvek monoton anyagától.

Egy modern felépítésű nyelvi óra két legfontosabb' mozza-
nata a *munkábalendítés* (mis en train) és az *organizáció*.

Már az *anyagkiválasztás* is a munkábalendítés szempontját
szolgálja. A nyelvtanulás minden fokán *érdekes, ingerlő felada-
tokat kell összeállítanunk*, olymódon, hogy a gyermek ösztön-
szerűen munkába lendülve, a megoldást egyedül folytathassa.

Az *organizáció* annak elősegítésére irányul, hogy a gyer-
mek a választott feladatot a lehető legcélravezetőbb techniká-
val oldja meg, s hogy a munkában egyik gyermek a másikat
segítse.

Lássuk az anyagkiválasztás szempontját.

Szólanunk kell a beszédgyakorlat, az olvasmány, a fone-
tikai gyakorlatok, a nyelvtan és a fogalmazás *fejlődéstani szem-
pontok szerint kiválasztott* anyagáról.

a) *A beszédgyakorlat*

A beszédgyakorlat anyagában ebben a korban a mindennapi
élet. Körülbelül 15—20 képben van összefoglalva a mindennapi
beszélgetés anyaga. A tanítás a *direkt módszer* szerint történik.

1. A gyermekek a tárgyak nevét, a nemek különbségét
színekkel megkülönböztetve, a tárgyra tűzik.

2. A tárgyakon cselekvéseket hajtunk végre s a kifejezése-
ket összegyűjtjük.

3. A leggyakrabban előforduló mondattípusokat tudatosít-
juk s önálló kérdés-feltevással és a szórend begyakorlását elő-
segítő eszközzel* állandósítjuk.

A *haladó csoport*** önálló erővel vesz részt a szókincsgyűj-
tésben, segédkezik az anyag összehordásában és feldolgozásá-
ban. Egy képleírásnál megelégszünk, ha a kezdő csoport meg-
ismeri a tárgyakat, ha egyszerű mondatokban be tud számolni
a képen történekről. A haladók kibővítik a szókincset. Példa:
»Das Mittagessen«. Összegyűjtik az ételek nevét (levesek, fő-
zelékek, tészták stb.). Étlapot állítanak össze, egy hétre, egy
hónapra való. Párbeszédet formálnak: Vendéglőben. (A csa-
lád kiránduláson van; egy kényeskedő gyermek, szigorú apa,
ügyetlen pincér stb.) A variációk számtalan lehetősége adódik
itt. A kezdők is kedvet kapnak. Megtanulják a haladók és a ta-

* Az Új Iskola kartonból készített nyelvyakorlási eszköze.

** Minden osztályban van haladó és kezdő csoport (néha még egy 3.
átmeneti csoport is). Ezek egymás segítségével csoportokban is dolgoznak.

nár által javított párbeszédeket. Igen sok szó forog így, igen mozgalmas az óra s a gyengébbek beszélő kedvét is erősen fokozza.

b) *Az olvasmány.*

Milyen legyen az idegennyelvű olvasmány a 8—12 éves korban? Milyen formában mozgatja meg legjobban a gyermek nyelvtanulási tevékenységét?

Lélekfejlődés szempontjából konkrét korban mozgunk. A gyermeket az akció, az eseményszerűség érdekli. Előtérben áll az érdekfeszítő elbeszélés, mely a fejlődési kornak vége felé ad itt-ott teret a hangulatos leírásnak.

A gyermek érdeklődése nem tapad e korban egy bizonyos tárgykörhöz. Jellege az, hogy igen sokoldalú, de nem mélyreható. Inkább a külső tények kötik le. Képek, melyek gyorsan és élénken peregnek s összefűzve tömör cselekvést adnak. A nyelvtanulási tevékenységet akcióba lendíti bármilyen tárgyú olvasmány, mely ilyen formában van megírva.

Pl. kezdőfokon: *A tücsök és a hangya.* — A tücsök kopog a hangya ajtaján. Beköszön a házba. A hangya megjelenik az ajtóban. A tücsök feltárja szomorú helyzetét. A hangya hajt-hatatlanul és keményen elutasítja őt.

Az ilyen módon rövid mondatokban, dramatizált formában megírt olvasmány arra indítja a gyermeket, hogy maga is akcióba lépjen, beszéljen, beleélje magát a szereplő személyek helyzetébe. A kis dialógot önállóan tovább alakítsa.

Vagy: filmszerűen pergetjük le az elbeszélést. Illusztráló képsorozat az alap, mely sorozatos egymásutánban ragadja ki az esemény legfontosabb momentumait. A képekhez egy-két mondat fűződik, mely a cselekmény egy-egy aktusát önti formába. Azt, amelyiket a kép épen ábrázol. A gyermek könnyen és örömmel sajátítja el az elbeszélés cselekvés-sorát, mert akkor ő »filmrendező« lehet, ki a történetet a többi gyermek előtt önállóan pergeti le, hozzáfűzve az idegennyelvi szöveget, mint magyarázatot.

Ebben az életkorban a gyermekek nagy kedvvel dramatizálják az olvasott elbeszéléseket. A gyermek annyira élvezi magát a játékot, hogy sokkal hamarabb belelendül a beszédbe, mint az elbeszélés kötött formáin át. Az előbeszéd természetesebb, előadásmódja dinamikusabb, így a helyes kiejtés is gyorsabban sajátítható el ezeken a játékokon keresztül.

Nagy segítség, ha az olvasmány úgy van megírva, hogy a gyermek azt minden nehézség nélkül játékká alakíthatja. Ilyen előzmény a jelenetszerűség és a párbeszédes forma. Így van megírva az I—II. lic. tanulók számára írt Lux—Theisz tankönyvben a Rotkäppchen. Különben a Grimm mesék nagyrésze alkalmassá tehető a megjátszásra. A gyermek különösen a humoros jeleneteket élvezi. Hogy a szerepet eljátszhassa, hosszú szöveget máról-holnapra megtanul.

A haladók többször rendeznek bábszínházat a kezdők számára. Ilyenkor a szövegeket teljesen szabadon improvizálják, sokszor igen leleményesen. A humor e korban nagymértékben inspirálja őket.

Ezek a példák azt mutatják, milyen struktúrájú olvasmány ragadja meg e korban a gyermeket, mi mozgatja meg nyelvtanulási tevékenységét. Kíváncsi lenne, hogy az olvasókönyvek több ilyen módon megírt olvasmányt tartalmaznának. Sokkal több eredményt lehetne elérni a nyelvtanulás terén.

Egy másikfajta aktivitás, melyet ebben a fejlődési korban szintén meg szoktunk kezdeni, az *önálló olvastatás*. A haladotabbak a kollektív anyagon kívül önálló olvasmányokkal bővítik tudásukat s erről az osztály előtt be is számolnak. Mese-könyvek, elbeszélések, rövidebb és hosszabb történetek állnak a tanulók rendelkezésére. Ezeket kiki maga »preparálja«, s mint többletmunkáról, beszámol szóban vagy írásban. Ha valaki nagyon vonzó és alkalmas olvasmányra talál, meglepetésképpen dramatizálja azt az osztály számára.

c) *Kiejtési gyakorlatok.*

Hogy ezekre még ezen a fokon is szükség van, az kétségtelen. Hogy milyen formában állítjuk be ezeket a gyakorlatokat, az attól függ, hogy abban a bizonyos gyermekcsoportban, amely éppen a kezünk alatt van, milyen fajta nehézségekkel találkozunk.

A kiejtés az »utánzó nyelvtanulás« korában kevésbé problémát okoz. Itt a gyermek könnyen sajátította el a szólamok zenei lejtését. Ha a nyelvtanulást a 8–10 éves korban kezdjük, igen megzavarja a tiszta kiejtés elsajátítását az olvasás és írás tanulása. A gyermek az idegen szót az írott képhez kapcsolja, mely nem fedi a fonetikus képet. Nagyon fontos, hogy először tanítsuk meg őt a helyes kiejtésre s azután olvassunk.

Nagyon lényeges, hogy szisztematikus, igen sűrűn alkalmazott gyakorlatokkal a gyermeknek kiejtésbeli támpontokat adjunk. Ez történhetik szavak hangoztatásával, szólamok mondatásával, ritmikus mondókák betanulásával.

Ebben a korban igen erősek a mozgásasszociációk. A szólamok zenei lejtése sikeresen kapcsolható mozdulatokhoz, ritmikus járáshoz. Ez addig gyakorlandó, míg a gyermek az idegen nyelv sajátos lejtését megszokja. Sokszor ütemezéssel kísérik a szólamokat, különböző módon jelöljük a hangsúlyt.

Tekintet nélkül a megértésre, egész egyszerű mesék közben való mondatását már az első órák egyikén megkezdjük, hogy érezze a gyermek az idegennyelvű próza hullámvázának törvényszerűségét. Amikor a szöveg a fülében van, akkor jön az analízis: a pontos megértés és legutoljára az olvasás.

d) *Nyelvtan.*

A »cselekvés nyelv«-nek zónájában középponti helyet foglal el az akció, az ige. A tanítás kiindul a cselekedtetésből. A tanulók különböző cselekvéseket hajtanak végre és cselekvés

közben ki is fejezik azt. Először az első személy cselekszik, aztán a többes számú első személy, majd a harmadik s legutoljára a második személy. Ezzel a sorrenddel csak azt akartam jelezni, hogy a cselekedtetés a lélektani és nem a logikai sorrendhez igazodik. Ugyancsak a cselekvések hosszabb időn keresztül minden órán gyakorlandók, hogy az teljesen beidegződjék. Ezeken a gyakorlatokon kívül az egész vonalon a cselekedtetés dominál: megjelenítő párbeszédekben, elbeszélések megjátszásában, beszédgyakorlatban. Előadódik a kifejezésben az idők különbsége. Közben a gyermek játszva állítja össze az igeragozási tabellát.

A nyelvtani gyakorlatok másik témaköre a praeposícióhasználat, vagyis a cselekvés körülményeinek kifejezését öleli fel. Itt a kifejezésnek megfelelő helyzetet teremtyük meg: Ich lege das Buch auf den Tisch, s ezt öntjük szavakba. Egy-egy csoport praeposícióit együtt gyakoroljuk úgy, hogy

1. a tárgy egy másikhoz viszonyítva különböző helyzetbe kerül,

2. ugyanabba a helyzetbe kerülnek a különböző névelőjű tárgyak.

Az érzékeltető megjelenítés után magát a használatot gyakoroljuk be u.n. »praeposíciós tabelláink«-on. Minden praeposíciónak van egy külön kartontáblája. Ezen egy kérdés van feltéve: pl.: Wo liegt Schnee? — A kitöltendő gyakorlat 12—14 mondat: auf — Strasse, auf — Baum, auf — Dach stb., hol a főnevek nemét más-más szín jelzi. A gyermek a kihagyott hézagot kitölti s munkájának helyességét egy, a helyes megoldást tartalmazó tabellával ellenőrzi.

Igy segítség nélkül mehet végig a praeposícióhasználat mindig nehezebb és nehezebb gyakorlatain. Munkáját maga ellenőrizheti s egyéni tempóban végezheti a begyakorlást, hol a különböző nyelvi készséggel rendelkező gyermekek különben egymás haladását gátolják.

Ezek után a haladottabbak, kik ezen a gyakorlaton hamar túljutnak, önálló gyűjteményeket állítanak össze, hol a használat alkalmazhatóságát figyelik meg s ennek nyomán a praeposícióhasználat különös változatait gyakorolják be, önállóan alkotott példákön.

Természetesen a nyelvtanulással állandó *helyesírási gyakorlatok* kapcsolatosak. Itt csak azokról szólok, melyek a gyermekek aktivitásából táplálkoznak. A gyermekek minden órára u.n. »ravasz mondatokat« (2—3 nehéz helyesírási mondatot) hoznak. Ezek közül a legjobbakat egymásnak lediktálják. Azután a gyűjtő maga nézi át a füzeteket s javítja ki a hibát. Óránként 5—6 nehéz helyesírási mondat forog így s a gyermek megszokja, hogy tekintete a hibára rátaláljon.

e) *Fogalmazás.*

Feladat az elbeszélő stílus elsajátítása, jelenetek ábrázolása

történetben. Minden, ami mint improvizálás, párbeszéd, helyzetrajz a beszédfejlesztés előmozdítója volt, megjelenik írásbeli kifejezésben, eleinte kérdések által támogatva, később minden támogatás nélkül. Az önálló fogalmazási készség az elbeszélés könnyedségében, németes fordulatok minél szabadabb használatában nyilvánul meg. Egyéni élmények leírása, zamatos módon, jelenetek a mindennapi életből, folyó, vagy párbeszédes formában, elbeszélések egyéni invencióval való dramatizálása várható ezen a fokon. A sikerült fogalmazások legkimagaslóbb tulajdonsága az élénkség. Finomságot, érzelmi és hangulati árnyalatokat ezen a fokon még nem lehet várni. Az árnyalati finomságok kifejezése a következő fejlődési periódusban kezdődik meg.

c) Az érzelmi nyelv.

A 12—13 éves kor, a pubertás korának kezdete, fordulópontot jelöl a gyermek beszédképességének fejlődése szempontjából. Spranger Eduard berlini egyetemi tanár megállapításaira hivatkozom, ki a pubertás korát az érzelmi meggazdagodás időszakának nevezi, saját kísérleteinkre, melyek ezt a tényt kétséget kizáróan igazolják. Az anyanyelv színessé és gazdaggá válik, hangulatok és árnyalatok szélessékálájú kifejezéseit teremti meg. Új képességek ébrednek a lélekben, melyeknek hajtóereje a meggazdagodott érzelmi élet nagyszerű dinamikája. A nyelvfejlődés e harmadik zónáját az *érzelmi nyelv* korának nevezem.

Természetesen az idegen nyelv tanításánál igényeinket le kell fokoznunk. Ha a gyermek a nyelvtanulást csak a 8—10 éves korban kezdte és az csak a csekély óraszámú iskolai tanulásra szorítkozik, célkittűzéseinket szerényebbre kell szabnunk. Számítanunk kell a csekély nyelvtelhetséggel rendelkező tanulók nyelvtanulási nehézségeire is. Ezek a körülmények esetről-esetre más eljárási módokat tesznek indokolttá. Bizonyos általános elvek mégis leszögezhetők.

A gyermek érdeklődése a pubertaskor előhaladásával mind hangulatibb s az árnyalatok iránt fokozatosan érzékenyebb. A *beszédgyakorlatok* tárgyköre megváltozik, a Heimatkunde, majd a Kulturkunde területéről veszi anyagát, mindjobban belevezet a »couleur local« titkaiba, melyek annak a fajnak történetére, melynek nyelvét tanítjuk, különösen jellemzők.

Az *olvasmányok* tárgyköre is egyre bővül, finomul. Fokozatosan nyílik meg az érdeklődés a történelmi és irodalmi jelenségek iránt. Fejezetek nagy emberek életéből, regényrészletek az új irodalomból, melyek belső kérdéseire felelnek, igen kedvelt olvasmányai e korszaknak. Mohó érdeklődéssel olvassa a faj életének történeti és érzelmi jellegét feltáró könyveket. Érdeklődik minden iránt, ami az ember belső életére vonatkozik. Egymásután vonhatók be tanulmányainak körébe a legjelesebb

írók és költők, különösen a saját érzelmi életét megterméke-nyítő irodalom.

A *nyelvitan*, ha teljesen a lélekfejlődés törvényeihez igazodnék, ezen a fokon nem lenne sem analitikus, sem konstruktív. »Affectiv grammatika« lenne, melyet a francia nyelv területén, egy magasabb fokon, oly mesterien alkotott meg *Bally* genfi egyetemi tanár. Szóvonzatok tanulmánya lenne, inverziók spontán tudománya. Bally rendszerét kellene gyermektanulmányi tudással, a pubertaskor lelki alkatának megfelelően transformálni.

A *fogalmazással* szemben, tekintetbe véve az érzelmi és hangulati élet gazdagságát s az *invenció* erejét, a pubertás korában igen nagy igényeket támaszthatunk. Igen nagy gondosságot igényel a megfelelő szókincs megadása, mely a gyermeket gazdagsága és kellő variációi révén szabad fogalmazásra, igen gyakran szabad alkotásra serkenti. Témák: jelenetek, pillanatfelvételek, hangulati leírások. Jellegzetes sajátságok, szokások visszaadása, irodalmi témák, jellemzés.

Egészen más körben mozognak a 13–14 éves korban a gyermekek kollektív, dramatizált megjátszásai is. A gyermek érdeklődése e korban Spranger szerint mithológikus, heroikus és valláserkölcsei. Ez a sajátos beállítottság tenemtette meg »Erda ébredése« c. mitológiai játékot egy olyan osztályunkban, hol növendékeink nagy többsége a nyelvi készség birtokában volt annyira, hogy a lelkében élő gondolati tartalmat kifejezésre tudta juttatni.

ERDA ÉBREDÉSE, tavaszi játék, a visszatérő Nap örömnünnepe. Előzetesen tanulmányoztuk az Edda dalokat, a mondákat, Wagner Richard operaszövegének zengő ritmusait. IV. *polgári osztályú* leányaink a tavasz érkezésének mithoszát saját elgondolásukban a következőképpen írták és játszották meg.

Szereplők: Erda, Wala, Weise Frauen, Menschen, Zwerge, Donar, die Niebelungen, der nieb. König, Rheintöchter, Mond, Sonne.

Csak a játék első fejezetét közlöm. A gyermekek 3 jelenetben alkották meg.

Kórus: (Wagner ébresztő kórusát mondja karban)

Wala: (erhebt sich) Die Erde ist kahl, der Himmel ist leer. Keine Blume blühet, kein Tier lebt! — Blumen, wachet, dann verblühet, Früchte treibet! Tiere, kommt hervor! Und Du, Mensch, Krone der Schöpfung, komme und regiere über Pflanzen und Tiere! Weise Frauen, kommt und erzehlet, was Ihr sahet, was Ihr sieht!

Erste Frau: Vor der Schöpfung war alles öde. Nichts regte sich, nur die Götter lebten auf der Erde. Da erschuf Wala den Menschen. Der Friede fliehte und Unfriede schritt darnach. — Tod und Leben wechseln beide auf der Erde überall — Unfriede brachte der Mensch!

Zweite Frau: Wala winkte und erschuf die Erde! Er winkte wieder

und die Erde wurde reich von Pflanzen und Tieren. Er winkte das dritte-mal, da kam der Mensch hervor!

Wo vorhin nichts war, sind jetzt weite Wiesen, da blüht der Pflanzen bunte Schaar! Auf den blühenden Bäumen singen Vögel. — Die Bienen fliegen von Blume zu Blume.

Und der Mensch steht stumm und staunend da und bewundert Wala's Grösse.

Dritte Frau: Ich schaue nicht in die blühende Welt, mein Auge blickt in die Zukunft. Ich sehe es genau, was mit einer Person geschehen wird. Ich sehe weit, weit, vom Leben, bis zum Tode.

Wala: Ich bin die Gottheit, ich bin der Herr, ihr alle seid mir nur Untertanen. Hört, was Wala jetzt sagt! Hört! Ich will das Werk beenden! Die Erde ist schon belebt. Jetzt werde ich den Himmel mit Planeten versehen. Mond, trete vor!

Mond: (verbeugt sich)

Wala: Du musst die Nacht hell machen! Wenn alles finster ist, kommst du mit deinem holden Schein und beleuchtest alle Wege.

Schaar der Sterne! Funkelt glühend auf dem Himmel und helfet leuchten!

Und jetzt! Höret Alle, Menschen, Tiere, Pflanzen, höret: Ich schaffe die Sonne!

Pracht und Wärme, edle Schönheit gibt die helle, leuchtende Sonne! (Alle knien nieder und schauen begeistert auf die Sonne.)

Erster Mensch: (Erhebt sich von Hintergrund) Oh Sonne, Sonne, goldene Sonne, dein Licht verblendet des Sünders Augen!

Wala: (mit ein wenig Stolzheit) *Das Werk ist beendet!*

(Musik.)

(Irták B. É. és F.M. IV. polg. o. tan.)

d) Az ideák nyelve.

A nyelvfejlődés utolsó zónája, az ideák nyelve, legkorábban a középiskolai tanulás utolsó éveiben kezdődhet s a felnőtt korba nyúlik át. A pubertaskor elemi erővel megnyilvánuló dinamikája lassan elcsendesül. Megszűnik az érzelmek nagyszerű tolongása s az uralmat a gondolkozás megzabolázott szigorú rendje veszi át.

Az ideák nyelve szóhasználatban szegényebb, de mondat-szerkesztése következetesebb, mint az érzelmi nyelv. A nyelvhasználat szigorú logikai formák kész járataiba sikklik bele. A mondat elemeinek összefüggése architektónikusan szabályos.

Ebben a nyelvtanulási zónában lehet a *konstruáló* nyelvtanítási módszerekkel a legsikeresebben dolgozni. Azzal a konstruáló módszerrel, melyet középiskoláinkban oly különös előszeretettel alkalmaznak, s melynek használhatósága, a lélekfejlődést tekintetbe véve, csak a 15 éves kortól kezdődően indokolt. S ekkor sem lehet pl. az érzelmi nyelvfejlődés zónájában kizárólag ezzel dolgozni. Mert lehet ugyan, hogy ezúton

eljut a tanár a nyelvtani szerkezetek használatának teljes pontosságához, de a tanulók nyelvhasználatja szegényes marad.

Ezzel a dolgozattal arra az elvre kívántam rámutatni, hogy az idegen nyelv tanulása akkor a legeredményesebb, ha figyelembe vesszük a tanulók lelki fejlődését, s ehhez hangoljuk hozzá a használatban bevált, megfelelő tanítási módszereket.

Dr. Blaskovich Edith

A munkaiskola mérlege

A pedagógia történetében alig találunk reformmozgalmat, mely annyi buzgó követőt, rajongó apostolt, de egyúttal annyi kérlelhetetlen ellenfelet is kiváltott volna, mint a munkaiskola gondolata. Az amerikai John Dewey, a német Kerschensteiner és Gaudig, hihetetlen erővel ragadták magukkal a tanítás embereit és aránylag rövid idő alatt az egész föld kulturált területén elterjedt a mozgalom. De ugyanilyen rohamosan emelkedett az új iskola ellenfeleinek a száma is. Különösen Németországban, ahol a munkaiskola apostolai, az országot ért katasztrófa okát is a régi iskola szellemének tulajdonították, állottak élesen szemben egymással az új munkaiskola és a régi tanulóiskola hívei. Ez a harc a könyvek százait és az iskolák sokféle formáit termelte. Már a kétféle elnevezés: munkaiskola és tanulóiskola is, sok ellenfelet szerzett a mozgalomnak, mert azt a látszatot keltette, mintha a régi iskolában egyáltalában nem munkálkodtak volna, vagy mintha az új iskolában nem volna tanulás. Sok ellenzésre adtak okot azok a vádpontok, melyeket az új iskola harcosai a régi ellen emeltek. A legsúlyosabbak, hogy a tanulóiskola csak szóismeretet közöl, de jellemet nem nevel, hogy sok az élettől idegen és az iskola elhagyása után feledésre szánt adattal terheli meg a tanuló emlékezetét és hogy elnyomja a tanuló cselekvő ösztönét.

De különösen sok ellenfelet szereztek a munkaiskolának azok a túlzások, amelyekbe Németországban a mozgalom tévedt, mint ahogy a munkaiskola gondolata könnyen lehetetlen túlzásokba csábítja szerelmeseit. A tudós kezdeményezők gondolatainak félreértéséből keletkezett és minden ép érzéket megcsúfoló túlzások, helytelen vágányra terelték, a sokszor nagyon okos, habár nem mindig új gondolatot. A munkaiskolának annyi formája keletkezett, ahány apostol fellépett annak szolgálatában és ezek annyiféle és olyan szélsőséges pedagógiai elveket hangoztattak, hogy nem csoda, hogy az új irány most készül a fűrdővel a csecsemőt is kiönteni.

A teljesen a politika szolgálatába szegődött és új irányt